

ҲОЗИРГИ ГЛОБАЛЛАШУВ ДАВРИДА КОРРУПЦИЯНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ МЕХАНИЗМЛАРИ ТАҲЛИЛИ

Бегимкулова Севара Нурмаматовна

Ўзбекистон Республикаси банк - молия академияси магистранти

Sevara.Begimqulova@xb.uz

АННОТАЦИЯ

Мақолада коррупция тушунчасига таъриф берилган ва унинг келиб чиқиши тарихи тизимли таҳлил қилинган. Муаллиф Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев асарлари ва маърузаларидаги назарий фикрларга таяниб мавзунини амалий жараёнларда унга қарши қандай кураш олиб бораётганлигини далиллар билан баён қилган. Статистик маълумотлар тўғри баён қилинган. Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида қабул қилинган қонунларнинг аҳамияти ва унинг маънавий муҳитни соғломлаштиришидаги ўрни таҳлил қилинган. Коррупция турларининг таснифи келтирилади. Илмий натижалар ва хулосалар берилган.

Калит сўзлар: коррупция, бихевиоризм, ришва, "ҳалоллик вакцинаси", маънавий-ахлоқий муҳит, коррупциянинг ижтимоий кўринишлари, ҳуқуқий маданият, парадигма, коррупцияга қарши кураш тажрибаси.

ABSTRACT

The article defines the concept of corruption and systematically analyzes the history of its occurrence. The author, relying on theoretical ideas in the works and lectures of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev, convincingly explained how this problem is dealt with in practical processes. The statistics are presented correctly. The significance of the laws adopted in the legislation of the Republic of Uzbekistan and their role in improving the spiritual environment are analyzed. A classification of types of corruption is presented. Scientific results and conclusions are presented.

Keywords: corruption, behaviorism, bribery, "honesty vaccine", spiritual and moral environment, social manifestations of corruption, legal culture, paradigm, experience in the fight against corruption.

АННОТАЦИЯ

В статье определяется понятие коррупции и систематически анализируется история ее возникновения. Автор, опираясь на теоретические идеи в трудах и лекциях Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева, доказательно объяснил, как с этой проблемой борются в

практических процессах. Верно изложены статистические данные. Анализируется значение законов, принятых в законодательстве Республики Узбекистан, и их роль в совершенствовании духовной среды. Представлена классификация видов коррупции. Приведены научные результаты и выводы.

Ключевые слова: коррупция, бихевиоризм, взяточничество, «вакцина честности», духовно-нравственная среда, социальные проявления коррупции, правовая культура, парадигма, опыт борьбы с коррупцией.

КИРИШ (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Ҳозирги даврда глобаллашув дунёдаги барча халқларнинг турмуш тарзига ўз таъсирини ўтказмоқда. Халқларнинг турмуш тарзига илғор замонавий технологиялар кириб келиши билан бир қаторда унинг салбий томонлари ҳам намоён бўлиб бормоқда. Салбий томони шунда намоён бўлмоқдаки, турмушда коррупцион ҳолатлар тез-тез содир бўлиб турибди. Инсоният ўз тарихи давомида бу иллатга қарши доимо курашиб келган. Чунки, жамият тарихида бу иллат прогрессив тараққийга доимо тўсқинлик қилган. Агар уруғ-қабилачилик муносабатлари тарихига назар солсак бошқарув тизимининг вужудга келиши ҳамда қабилла оқсоқолларининг тартиб-қоидаларининг ўрнатилиши оқибатида баъзан озиқ-овқат ресурсларини тақсимлаш жараёнида манфаатлар тўқнашуви содир бўлганини кузатиш мумкин. Тарихий китобларда бу ҳақда маълумотлар келтириб ўтилиши бежиз эмас. Бобил ҳукмдори Ҳаммурапи қонунлари коррупцияга қарши курашдаги энг қадимги ҳужжатлардан бири саналади. Бу қонунни ўрганиш ҳозир учун ҳам аҳамиятлидир. Ҳаммурапи қонунларини ўрганган олимлар шуни таъкидлаптики, агар қози ишни кўриб чиқиб, ҳукмни муҳр билан тасдиқласа ва шундан сўнг ҳукмни ўзгартирса, ўз қарори ва ишдаги даъво миқдорини ўзгартирганликда айбланиб, даъво суммасининг ўн икки баравари миқдорида жарима билан жазоланган. Бундан ташқари у қозилар Кенгашидан ҳайдалаган ва бу лавозимга бошқа қайтмаслиги белгилаб қўйилган экан. Ислом динида ҳам порага жирканч бир иллат сифатида қаралган. Ойиша розияллоҳу анҳо айтадилар: ”Мазҳум қабиласидан бўлган бир аёл қарзга нарса олиб уни қайтармас, тан олмас эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи вассалам унинг қўлини кесишни буюрди. Аёлнинг қариндош-уруғлари Усома ибн Зайднинг олдида келиб, у билан гаплашишди. Усома Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи вассаламга аёл ҳақида гапирган эди, у зот соллаллоҳу вассалам: ”Эй Усома, Аллоҳ азза ва жалланинг ҳадларидан биронта ҳад борасида ҳам ўртага тушганингни кўрмайин”, дедилар. Сўнг туриб одамларга қарата шундай хитоб қилдилар: “Албатта, сизлардан олдин ўтганлар агар ораларида шарафли,

обрўли киши ўғирлик қилса авф этиб, заиф киши ўғирлик қилса, қўлини кесганлари сабабли ҳалок бўлганлар. Жоним қўлида бўлган Зотга қасамки, агар ўғри Муҳаммаднинг қизи Фотима бўлганида ҳам, албатта, қўлини кесган бўлардим”. Кейин ўғри аёлнинг қўли кесилди”. (имом Аҳмад, имом Муслим, имом Насоий ривоятлари). Ислонда порани “ришва” деб атаган ва истилоҳда адолатни йўққа чиқариш ва ботилни юзага чиқариш учун бериладиган нарса деб таърифлашади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОД (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / LITERATURE REVIEW)

Коррупция тарихи ва унинг турмушда намоён бўлишига оид кўплаб асарлар ёзилган. Давлатлар тарихида эса ўнлаб қонунлар қабул қилинган. Глобаллашув жараёни ва коррупция ҳолати бўйича республикамиз олимлари томонида тадқиқотлар олиб борилган ва олиб борилмоқда. Бу жараённи тадқиқ қилишда қўйидаги манбаларни ўрганишни лозим топдим. БМТнинг Конвенцияси 28.08.2008 йил “Бирлашган миллатлар ташкилотининг коррупцияга қарши конвенцияси”ни, Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 3 январдаги, ЎРҚ-419 сонли “Коррупцияга қарши кураш тўғрисида”ги қонуни, ЎРВМнинг “Коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик ҳақида хабар берган ёки коррупцияга қарши курашишга бошқа тарзда кўмаклашган шахсларни рағбатлантириш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 2020 йил 31 декабрдаги 829-сон қарорини, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 27 ноябрь ПФ-200-сон “Коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш ҳамда давлат органлари ва ташкилотлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати тизими самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” фармонини, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 июндаги ПФ-6013-сон “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармонини, Қуръони карим ва Ш.Мирзиёевнинг “Янги Ўзбекистон стратегияси” китоби ҳамда Президентнинг 2020 йил 24 январ куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисга Мурожаатномаси каби манбалар муҳим аҳамиятга эгадир.

МУҲОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев “Онги ва қалби болалиқдан “ҳалоллик вакцинаси” билан эмланган янги авлодни камолга етказиш устувор вазифамиздир” деб таъкидлаган эди.¹ Ҳақиқатан ҳам бугун

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Коррупцияга қарши кураш соҳасида юксак халқаро мукофотни топшириш маросимидаги нутқи. 2023 йил 19 декабрь

янги Ўзбекистонда коррупцияга нисбатан мурасасизлик руҳида тарбиялаш таълим муассасаларининг ва меҳнат жамоаларининг, шу жумладан банк тизимида фаолият кўрсатаётган ходимларнинг ҳам муҳим вазифаси саналади. Ёшларда ватанга садоқат, тадбиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳр-оқибатлик, маъсулиятлилиқ, бағрикенглиқ, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварлик каби фазилатлар билан бир қаторда коррупцион ҳолатларга нисбатан бепарқ бўлмаслик уларнинг ҳуқуқий маданияти билан боғлиқдир. Демак, узлуксиз маънавий тарбия концепциясидаги фазилатларни шакллантириш жараёнида ҳуқуқий маданиятнинг бу жиҳатига ҳам эътибор бериш лозим бўлади. Чунки, концепцияда бу фазилатлар “жамиятда маънавий-ахлоқий муҳитнинг соғлом ва барқарор бўлишига салмоқли ҳисса қўшади”² деб таъкидланади. Бугун жамиятда коррупцияни камайтиришнинг учта парадигмаси мавжуд. Биринчиси бу, коррупцияга алоқадор бўлган шахсларни қилмишига яраша жиноий жавобгарликка тортиш ва бу учун эса янги қонунларни қабул қилиш ҳамда уларнинг ижросини назорат қилиш (мавжуд қонунларга қўшимча ва ўзгартиришлар киритиб бориш-муаллиф) бўлса, иккинчиси эса амалдорларнинг даромадларини мавжуд қонун-қоидаларни бузмасдан кўпайтириш учун иқтисодий механизмларни яратишдир. Учинчиси, рақобатнинг ролини ошириш орқали коррупциядан олиндиған даромадлар улушини камайтиришдир. Коррупция тушунчасига қонунда “Коррупция шахснинг ўз мансаб ёки хизмат мавқеидан шахсий манфаатларини ёхуд ўзга шахсларнинг манфаатларини кўзлаб моддий ёки номоддий наф олиш мақсадида қонунга хилоф равишда тақдим этиш”³ деб таъриф берилган. Коррупциянинг қўйидаги турлари кўп учрайди. Қундалиқ турмушдаги коррупция (бунга непотизм мисол бўла олади), ишбилармонликдаги коррупция, юқори ҳокимиятдаги коррупция ва коррупцион хизматлар бозори. Жумладан, инсон бирор бир жамоага кирар экан, у албатта ушбу жамоага қабул қилинган хулқ-атвор қоидаларни ҳам қабул қилади. Буни муомалада бихевиоризм дейди. (инглиз тилидан кириб келган сўз бўлиб таржимаси хулқ-атвор). Ижтимоий муҳитнинг таъсири билан ҳам пайдо бўлади. Ёшлар хулқ-атворида бунда нарса бўлмаслиги учун эса уларни ўқимишли қилиб ва маърифатли тарбиялаш лозим бўлади.

Коррупциянинг тарихий ўзаклари жуда жуда қадимга бориб тақалиб, бу ҳол қабилада маълум мавқега эга бўлиш учун қабила сардорларига совғалар

² Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 31.12.2019 йилдаги 1059-сон қарори

³ “Коррупцияга қарши кураш тўғрисида” Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 3 январдаги қонуни ЎРҚ-419-сон

бериш одатидан келиб чиққан деб тахмин қилинади. Ўша даврларда бу нормал ҳолат сифатида қабул қилинган. Бироқ давлат аппаратининг мураккаблашуви ва марказийлашуви коррупциянинг давлат ривожланишига катта тўсиқ эканлигини кўрсатди. Коррупцияга қарши курашган биринчи давлат сифатида қадимги Шумер давлати тан олинади. Қадимги давлатларни айниқса ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг порахўрлиги қаттиқ ташвишга солганлиги бизгача сақланиб қолган манбалардан маълум. Чунки бу ҳолат давлатнинг обрўсига жуда қаттиқ путур етказарди. Дунёнинг етакчи динларида ҳам биринчи навбатда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг порахўрлиги қаттиқ қораланади. Жумаладан, Инжилда “Совғаларни қабул қилма, чунки совға кўрни кўрадиган қилади ва ҳақиқатни ўзгартиради” дейилган бўлса, Қуърони Каримда “Бошқаларнинг мулкани ноҳақ йўл билан олмангиз ва бошқаларга тегишли бўлган нарсаларни олиш учун ўз мулкингиздан ҳокимларингизга пора қилиб узатмангизлар” дейилган. XVIII асрнинг иккинчи ярмига келиб жамият давлат бошқарув аппаратининг иш сифатига тоборо кўпроқ таъсир кўрсата бошлади. Бу ўша даврда қабул қилинган бир қатор қонун ҳужжатларида ўз аксини топган. Жумладан, 1787 йилда қабул қилинган АҚШ Конституциясида пора олиш АҚШ президентини импечментга тортиш мумкин бўлган икки жиноятнинг бири сифатида кўрсатиб ўтилган. Сиёсий партияларнинг вужудга келиши ва уларнинг мамлакат ҳаётидаги ўрнининг ошиб бориши XIX-XX асрларда ривожланган давлатларда коррупциянинг дунёнинг бошқа мамлакатларига нисбатан анча камайишига олиб келди. Ушбу иллатни тадқиқ қилган бир қатор йирик мутахассислар қуйидаги факторларни коррупцияни юзага келтирувчи омиллар сифатида кўрсатади. Икки хил маънони англатувчи қонунлар - ушбу вазият ҳуқуқни қўлловчи мансабдор шахс томонидан қонунларни турлича қўллаш имконини яратади. Шунингдек, айрим мутахассислар жиноят, маъмурий қонунчиликдаги “вилка” санкцияларни ҳам коррупцияга қулай шароит яратиши мумкинлиги ҳақида фикр юритишган. Яъни, санкциянинг аниқ миқдори йўқлиги судьяда уни ўз хоҳишига қараб қўллашга шароит яратиб беради. Аҳоли ҳуқуқий саводхонлигининг пастлиги - аҳоли томонидан қонунларни билмаслик ёки тушунмаслик мансабдор шахсга ўзининг шахсий манфаати йўлида қонунлардан фойданишга қулай шароит яратади. Мамлакатдаги сиёсий вазиятнинг нотинчлиги - мамлакатдаги нотинчлик биринчи навбатда аҳоли онгида ҳаётда юксак турмуш даражасига эришишнинг асосий усули қонунга хилоф фаолият билан боғлиқ, деган мутлақо ахлоққа зид нуқтаи назар шаклланишига олиб келади. Бу эса ўз навбатида коррупцияга қулай шароит яратади. Ижро ҳокимиятининг бирлиги

тамоилинининг бузилиши -айнан битта фаолиятнинг турли инстанциялар томонидан тартибга солиниши:аҳолининг давлатни назорат қилишдаги суштироки;давлат секторидаги хизмат қилаётган хизматчилар даромадларининг хусусий секторда топиш мумкин бўлган даромадлардан камлиги;иқтисодиётнинг давлат томонидан тартибга солиниши;инфляциянинг юқори даражаси;мамлакат юқори бошқарув органларининг аҳолидан узилиб қолганлиги;мамлакатдаги диний ва ахлоқ қоидалари. Жаҳон мамлакатларида коррупцияга қарши курашнинг қуйидаги усуллари мавжуд.Ички назорат -бу усул бошқарув аппаратининг ўзида назоратни кучайтирувчи тузилмалар (ҳар хил ички инспекциялар ва бошқа назорат органлари тузиш орқали) яратишни тақазо этади. Бу тузилманинг асосий вазифаси ходимларнинг ички этикет қоидаларига риоя қилишини назорат қилишдир. Ҳозирги кунда бизнинг юртимизда ҳам бир қатор ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларида айнан шу вазифани бажарувчи ички тузилмалар яратилган.Ташқи назорат -бу усулда ижро аппаратидан мустақил тузилмаларнинг мустақиллигини ошириш назарда тутилиб, айнан ушбу тузилмалар орқали коррупцияга қарши самарали кураш олиб борилади. Яъни, суд ҳокимиятининг максимал даражада мустақиллигига эришиш оммавий ахборот воситаларига кўпроқ эркинлик бериш. Сайлов тизими орқали курашиш -демократик давлатларда сайланган вакилларни коррупция учун жазолашнинг асосий усулларида бири кейинги сайловларда унга овоз бермаслик ҳисобланади. Коррупцияга сайловлар орқали таъсир ўтказиш энг самарали усул ҳисобланади. Коррупцияга қарши курашда юқори натижаларга эришган Швеция, Сингапур, Гонконг, Португалия каби давлатларнинг тажрибасини ўрганиш шуни кўрсатадики, коррупцияни юзага келтирувчи омилларни бартараф этиш коррупцияга қарши курашда муҳим ўрин эгаллайди. Бунда Конституциявий назорат органлари, ҳуқуқ-тартибот органларининг аҳамияти ортади. Яъни, коррупцияга олиб келиши мумкин бўлган нормаларни конституциявий назорат органи томонидан конституцияга зид деб топиш, аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш каби методлардан унумли фойдаланиш ушбу давлатларни коррупция даражаси жуда паст бўлган давлатлар қаторига олиб чиққан. Биз қуйида Сингапур давлатида коррупцияга қарши курашда қўлланилган усуллар ҳақида батафсил тўхталиб ўтамиз. Сингапур давлати 1965 йил мустақилликка эришгач коррупция даражаси энг юқори бўлган давлатлар қаторида турар эди. Лекин бу иллатга қарши ўтказилган бир қатор тадбирлар бу давлатда коррупциянинг минимал даражага тушишига олиб келди. Биринчи навбатда бу ерда бюрократик жараёнлар енгиллаштирилиб суд тизимининг мустақиллиги оширилди (судьяларнинг

даромадлари ва имтиёзларини ошириш эвазига). Шу билан бирга коррупция жиноятлари учун санкциялар оғирлаштирилиб, фуқароларга коррупцияга қарши жиноятларни тергов қилишда ҳамкорлик қилишда бош тортганлиги учун жуда катта молиявий санкциялар белгиланди. Бир қатор давлат идораларида оммавий “тозалашлар” ўтказилиб бу жараёнлар телеканаллар орқали бутун мамлакатга намойиш қилинди. Юқорида санаб ўтилган омилларнинг ҳаммаси Сингапурни қисқа муддатларда коррупция даражаси энг паст мамлакатлар рўйхатида илғор давлатлар қаторига олиб чиқди. Шунингдек, давлат хизматчисининг ахлоқ стандартларига риоя этишини қаттиқ назорат остига олиш ҳам Сингапур давлатида коррупцияга қарши курашда муҳим дастаклардан бири бўлиб хизмат қилади. Жиноятчи унсурларнинг хўжалик муносабатлари тизимини шакллантириш жараёнида фаол ва хуфёна иштирок этиши жамиятда ахлоқсизлик вазиятини туғдириши, бу эса ўз навбатида, мамлакат учун ҳам, жаҳон ҳамжамияти учун ҳам номақбул жинойий бозор иқтисодиётининг алоҳида тури шаклланишига олиб келишини кейинчалик БМТ томонидан ҳам тан олинди, 2003 йил 9 декабрда Мексиканинг Мерида шаҳрида коррупцияга қарши курашишда давлатлар ўртасидаги алоқаларни янада кучайтириш мақсадида 3 кун давом этган конференция ташкил этилди. Бу конференция давомида 100 дан ортиқ давлат томонидан Коррупцияга қарши ҳақаро конвенция имзоланди. Конференциянинг биринчи иш куни (9 декабрь) БМТ томонидан бутун дунёда коррупцияга қарши кураш куни деб эълон қилинган. Ушбу конвенциянинг қабул қилиниши ва кучга кириш (2003 йил 31 октябрь) дунё мамлакатларининг коррупцияга қарши курашдаги ҳамкорлигини янги поғонага кўтарди. Конвенцияда коррупциянинг ривожланиши уюшган жиноятчилик, терроризм ва бошқа жамият учун хавфли бўлган салбий омилларга қарши курашга улкан тўсиқ бўлиши мумкинлигига алоҳида урғу берилган. Ушбу Конвенциянинг мақсади қуйидагилардан иборат: коррупцияга қарши қаратилган юқори самарали чора тадбирларни қабул қилиш ва уларни мустаҳкамлаш; коррупцияга қарши курашда ҳалқаро ҳамкорликни кенгайтириш, енгиллаштириш ва қўллаб қувватлаш. Ўзбекистон Республикаси Бирлашган Миллатлар ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенциясига 2008 йил 7 июлдаги ЎРҚ-158-сонли Қонуни билан қўшилган бўлиб, ушбу Қонунга мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг Бош прокуратураси, Ички ишлар вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати ва Адлия вазирлиги коррупциянинг олдини олиш бўйича аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва уларни амалга оширишда бошқа Иштирокчи-давлатларга ёрдам кўрсатиши мумкин бўлган органлар сифатида белгилаб қўйилган. Ушбу Конвенцияда назарда тутилган ва

коррупция сифатида эътироф этилиши мумкин бўлган қилмишлар Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг бир қатор моддалари билан жиноий қилмиш сифатида таъқиб қилинади. Коррупцияга қарши курашда жаҳон мамлакатлари тажрибасини ўрганиш шуни кўрсатадики фақатгина жиноий қонунчиликни оғирлаштириш йўли билан бу салбий иллатга қарши курашиб бўлмайди (ХХР да жуда кўп миқдорда пора олганлик учун ўлим жазоси мавжуд). Бу иллатни енгиш учун биринчи навбатда аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, фуқаролик институтлари фаолиятини кучайтириш лозим бўлади.

НАТИЖАЛАР (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

Демократик кадриятлар қарор топиб бораётган бир вақтда давлат хизматчилари томонидан порахўрлик, мансаб мавқеини суиистеъмол қилиш билан боғлиқ жиноятларни содир этилиши ҳокимиятнинг обрўсизланишига, давлатнинг сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий тизимига путур етишига, натижада амалдаги ҳокимиятга нисбатан норозиликка сабаб бўлади. Коррупциянинг маълум бир мамлакатда ривожланиши эса ўша давлатнинг таназзулига олиб келади. Коррупция бу – мансаб мавқеидан шахсий мақсадларда фойдаланиш билан боғлиқ бўлган жиноят тури ҳисобланади. Коррупция фаолияти хуфёна иқтисодиётнинг асосий турларидан биридир. Аксарият ҳолларда коррупция деганда давлат хизматчилари томонидан шахсий манфаатларни кўзлаб, бойлик орттириш мақсадида халқдан пора олиш, қонунга хилоф пул даромадларини қўлга киритиш тушунилади. Аммо, умуман олганда, давлат амалдорларигина эмас, балки, давлат ташкилотида ишламайдиган фуқаролар ҳам коррупцияга доир муносабатларнинг иштирокчилари бўлиши, пора пул эмас, балки бошқа нарса эвазига маълум хизматни амалга оширишлари мумкин. Этимологик жиҳатдан “коррупция” атамаси “бузиш, пора эвазига оғдириш” деган маънони англатадиган латинча “*corruptio*” сўзидан келиб чиққан. Юридик энциклопедия муаллифларининг таъкидлашича, “коррупция – мансабдор шахслар томонидан уларга берилган ҳуқуқлар ва ҳокимият имкониятларидан шахсий бойлик орттириш учун фойдаланишда ифодаланувчи сиёсат ёки давлат бошқаруви соҳасидаги жиноий фаолиятдир. Дарҳақиқат, коррупция – илдизлари давлат хизматини ташкил этишдаги нуқсонларга ва давлат хизматчиларининг ўзига хос психологиясига бориб тақаладиган ижтимоий ҳодиса. Бу коррупцияга қарши аввало маъмурий-ҳуқуқий ва ташкилий-бошқарув чора-тадбирлари кўрилиши зарурлигидан дарак беради. Коррупция фуқаронинг давлат вакили билан маъмурий муносабатлари маъно-моҳиятини ўзгартиради ва жамият учун ҳам, давлат учун ҳам салбий оқибатларни келтириб чиқаради. “Коррупция –

давлат органлари ходимлари моддий ёки мулкый йўсинда ғайриқонуний шахсий наф кўриш мақсадида ўз хизмат мавқеидан фойдаланишида ифодаланадиган ижтимоий ҳодисадир.

ХУЛОСА (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Давлат ҳокимияти органлари фаолияти устидан кучли жамоатчилик назоратини амалга ошириш фуқаролик жамиятини барпо этишнинг энг муҳим шартларидан ҳисобланади. Зотан, фуқароларнинг фаоллиги, ижтимоий ҳодисаларга бефарқ бўлмаслиги ҳамда ҳар бир давлат хизматчисининг ўз фаолиятини жамоатчилик назорати остида эканлигини чуқур ҳис этиб бориши фуқаролик жамиятини мустаҳкамлашнинг муҳим шартидир. Буни давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, биз давлатнинг назорат функцияларини қанча кучайтирсак, назорат билан шуғулланувчи давлат тузилмалари ва органларини қанча кўпайтирсак, амалдорларнинг зўравонлиги ва коррупция шунча авж олаверади. Шунинг учун биз жамоатчилик назоратини, давлат фаолияти, шу жумладан унинг куч ишлатувчи тузилмалари фаолияти устидан ҳам жамият назоратини ҳар томонлама кучайтиришга алоҳида эътибор қаратишимиз лозим. Бу масалада бундан бошқа муқобил йўл йўқ. Шу маънода айтганда, “Ўзбекистон Республикасида жамоатчилик назорати тўғрисида”ги Қонунини қабул қилишнинг аҳамияти беқиёсдир. Умуман, жамоатчилик назорати фуқаролик жамияти институтлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан давлат ҳокимияти органларига муайян қарорларни қабул қилиш бўйича мурожаат этиш, давлат ҳокимияти органлари ваколатига кирувчи масалалар бўйича сўровларни амалга ошириш, давлат ҳокимияти органлари ва маҳаллалар ҳудудларидаги корхона ва ташкилотлар раҳбарларининг ҳисоботларини эшитиш каби шаклларда йўлга қўйилса у ўз самарасини беради. Қолаверса, бугунги кунда давлат Дастурлари талабларининг фуқаролар йиғини ҳудудидаги ижросини таъминлашда жамоатчилик гуруҳларини тузиш ва ўрганиш, натижалари бўйича тегишли маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ҳисоботларини эшитиш ва шу орқали аниқланган камчиликларни бартараф этиш чораларини кўриш, шунингдек, маҳаллий давлат органлари фаолиятига кўмаклашиш тадбирлари самарали олиб борилмоқда. Бу эса, жамоатчилик назоратининг жамиятда ижтимоий адолатнинг қарор топиши, шахс, жамият ва давлат алоқаларида мувозанат, тенглик, ўзаро масъулият ва жавобгарликка хизмат қилувчи асосий омил эканидан далолатдир. Бугунги кунда республикамизда жинойтчиликнинг сабабларини аниқлаш чоралари кўрилмоқда, фoš этилган коррупциячилар қаттиқ жазоланмоқда. Мамлакат ичидаги жинойтчилик доимо давлат томонидан қаттиқ назорат қилиб борилади.

Жиноятчилик кенг авж олиб кетишига ва коррупциячилар домига илинган амалдорларнинг бебошлигига йўл қўймаслик мақсадида бир қатор узоқ муддатли чора-тадбирлар ишга солинган. Улар жиноятчиликка қарши кураш стратегиямизни белгилаб беради. Жиноятни жазолашдан кўра, уни олдини олиш сингари профилактик тадбирларнинг йўлга қўйилиши қай даражада оқилоналиги аллақачон исботланган. Бугунги кунда коррупцияга қарши кураш мақсадларига фақат жиноят-ҳуқуқий воситалар билан эришиб бўлмаслигини ҳаётнинг ўзи кўрсатмоқда. Ўйлаймизки, бундай маънавий бузилиш ҳолатга қарши курашда нафақат давлат органлари, балки, жамият ва умуман барча фуқароларимиз масъулдирлар. Шундай экан, давлат ва жамият, шу билан бирга нодавлат нотижорат ташкилотлари бундай иллатни олдини олишга унга қарши курашда биргаликдаги ҳаракатигина самарали натижаларга эришишнинг энг тўғри йўли саналади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Коррупцияга қарши кураш соҳасида юксак халқаро мукофотни топшириш маросимидаги нутқи. 2023 йил 19 декабрь
2. Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 31.12.2019 йилдаги 1059-сон қарори
3. “Коррупцияга қарши кураш тўғрисида” Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 3 январдаги қонуни ЎРҚ-419-сон
4. Қуръони Карим маъноларининг таржима ва тавсири. /Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Тошкент ислом университети; таржима ва тавсир муаллифи: Абдулазиз Мансур.-Т.;Тошкент ислом университети НМБ 2018. 624 б.
5. Яхшиликков Ж., Муҳаммадиев Н. Фалсафа. Дарслик Самарқанд-2021. 471-505 саҳифалар.
6. https://xorazm.adliya.uz/xorazm/uz/publikatsii/korupciya/?ELEMENT_ID=212